

Språklege bjørnetenester?

DAG OG TID ●

MINNINGAR FRÅ MÅLSTRIDEN SUMAREN 1990

Torsdag 26. juli 1990 skreiv bladstyraren i *Dag og Tid* ein artikkel om rettskrivinga i nynorsk. Arnhild Skre kalla artikkelen sin ein "provokasjon", og meinte vel med det å provosera fram eit ordskifte om målføringa til dei som skal stri fram nynorsken; målfolket.

Det er lenge sidan målrørsla har ordskiftet om korleis nynorsken skal sjå ut. Målfolk har ikkje berre gode røymsler frå slike ordskifte; etter krigen førde normalordskiftet til at rørsla vendte seg innover der kreftene mest vart nytta til interne ordskifte. At målreisinga - striden for norsk mål tapte på "bokstavstriden" vil få neitta for i dag. Men jamvel om målrørsla før ikkje greidde å skilja millom interne ordskifte og utovervendt arbeid, tyder ikkje det at ordskiftet i seg sjølv lyt føra til ei svevtunge rørsla.

Same kor me snur og vender på det; dei ulike verdiane me legg til grunn for målarbeidet fører allvegen til at me meiner noko om korleis nynorsken skal sjå ut. Det ordskiftet Arnhild Skre sette i gang gjorde det mogleg for alle målfolk å leggja fram sine syn, og samstundes fekk alle høve til å vudera kva dei andre hadde å byda.

Dag og Tid er ei avis, og som alle andre aviser kan ikkje *Dag og Tid* føra eit slikt ordskifte i alle æva. Det vil ikkje seia at ordskiftet er avslutta - snarare bør ordskiftet halda fram. Me har difor valt å prenta alle innlegga i ordskiftet, òg dei som kom til *Dag og Tid* etter at ordskiftet var avslutta i avisa.

Me oppmodar alle lagsstyre og lagsmenn til å føra ordskiftet vidare i organisasjonen.
LUKKE TIL!

INNHALD:

Språklege Bjørnetenester (Arnhild Skre), D&T nr. 30	s. 3
Luftar Arnhild Skre målfordomar? (Jostein Krokvik) D&T nr. 31	s. 4
Kor går nynorsken? (Harald Einmo) D&T nr. 32	s. 4
Arkaisk? (Hans Olav Brendberg) D&T nr. 32	s. 5
Ordtilfanget må ikkje fange (Eldar Heide) D&T nr. 33	s. 6
"Vensam helsing" (Oddmund Utskarpen) D&T nr. 33	s. 6
Reformasjon i bjørnetenesteligaen (Holger Lockertsen) D&T nr. 34	s. 7
"Språkkultur" (Nils Bjørge) D&T nr. 36	s. 7
Um Bjørneteneste (Torolv Bergwitz) D&T nr. 36	s. 8
Om språklege bjørnetenester og målfordomar (Marie Tveito) D&T nr. 36	s. 9
"Um tålsemnd i tru og meiningar" (Trygve Lande) D&T nr. 37	s. 10
Kven eig nynorsken (Gudlaug Horgen) D&T nr. 37	s. 10
Gi dem inn (Kenneth Lauvås) Ikkje prenta	s. 11
Kva er målsak (Torolv Bergwitz) Ikkje prenta	s. 11
Insinuasjonar og arkaismar (Jostein Krokvik) Ikkje prenta	s. 14

Språklege bjørnetenester

«Vensam helsing» står det under breva eg får frå Oslo Mållag. Det ordet har eg ikkje sett andre stader. Vensam. Nynorskordboka kan ikkje skilta med eit slikt ord. Heller ikkje Hellevik, eller Gamle-Ivar Aasen for den saks skuld. Eg forstår at skrivaren gjerne vil sleppa å skriva -lig eller -leg, men vi har andre ord som fyller meininga, t.d. «beste». Kvifor «vensam»?

Og kvifor ikkje? Av same grunn som eg synest det er arrogant når unge nynorskfolk skriv «spursmålet», «studnaden» og «sannkjenna». (Det siste skal vera nynorsk for «innrømme»).

Ingen er så flinke til å hakka på nynorskfolk som nynorskfolket sjølve. Vi nyttar — i beste fall — like mange ord og krefter på den sporten som vi nyttar til å rakka ned på bokmålsveldet. Eg sveitar over ærendet mitt her eg sit, men forarginga pressar på. For nett no meiner eg nynorsken sitt rykte som moderne språkvidenskap står på spel.

Det synest nemleg som ein del yngre menneske innan den radikale delen av målrørsla ikkje kan bli nynorske nok. I dette strevet etter eit mål som glepp og glepp, grev dei fram arkaiske former, og finn dei ingen som er arkaiske nok, lagar dei nye ord over den arkaiske leisten.

At gamle målfolk nyttar arkaiske former, bør ingen forargast over. Tvert om. Hjå dei blir dei gammaldagse orda del av ein heilskap som vi yngre godt kan læra av. Dersom enkelte unge vil nytta same språket, så dei om

Provokasjon

det. Men eg ser ingen grunn til at unge folk i flokk skal skapa seg ved å grava fram ord som ikkje har noka rot verken i talemålet deira eller i bakgrunnen elles, ord som nettopp *ikkje* fell inn i språktonen.

Skrevkringlekøyrar

Kvifor hissa seg slik opp over dette bøljeskvalpet i små deler av målrørsla?

Fordi det skader nynorsken. Alle kjenner vitsen om *skrevkringlekøyraren som rende på ein ringjestaurog bukla heile-skåli*. Alle har høyrte om Sylfest Strutle som elsker deg av *all si blodpumpe*. Vi kan godt le av raljering med nynorsken, dersom vi veit at slikt er langt frå sanninga om kva nynorsk er. Når det så blir viktig for somme å skriva «tusund» og liknande, gjør dei desse mytane. Då er det ikkje moro lenger.

Dersom ein sekstenåring ser og høyrer at nynorskungdommen faktisk *skriv* «skrivstjori» for sekretær og «punktlegskap» for det å vera presis, er dei arkaiske med på å halda liv i den skrekken som får bokmålsungdom til å bli hysteriske når sidemålsstilen står på tapetet. Som får folk til å tru at vi skriv «konungen skreid til dugurds», når vi skal fortelja at Kong Olav endeleg kunne gå til bords sjølv då han låg på Rikshospitalet nyleg. Dermed held dei oppe biletet av nynorsk som eit språk for spesielt interesserte. Har ikkje dei arkaiske unge nokon ide om at dette er ærendet dei går?

Fy-fy- strevet

I målrørsla og nærskyldte tiltak, som vi gjerne kallar oss, er vi mange som strevar for å syna at nynorsk kan brukast til å skriva om alt. Petrokjemi, pornografi, krim, teikneseriar, blodskam,

moderne kunst, nye livsstilsytningar, fyll og fanteri. Vi skriv om emne etter emne som var fy-fy i norskdømsmiljøet berre for ein generasjon sidan og vi nyttar ord som språkmoralistane ville spytta av. Vi gjer det med glede. Fordi vi når fram til lesarar som trudde nynorsk var vanskelege greier, og som blir overraska når dei oppdagar at dei forstår alt. I neste omgang får vi dei til å skriva på nynorsk i avisa, og gjer dei overraska over at vi faktisk ikkje treng retta så mykje dersom dei berre tenkjer etter korleis dei snakka då dei vaks opp på Dokka, i Strandebarm eller på Fannrem. Dei vanlegaste problema kjem dersom dei har kikka for djupt i fornorskingsordlista og ikkje forstått at nynorsk er ein setningsbyggnad, ikkje berre eit spørsmål om norsk-norske ord. Slik meiner vi at vi tener nynorsken.

Fornorskingsboka

Kva er det så som får meg til å spørja om desse unge arkaiske folka er meir opptekne av å vera nynorske enn av å bli forstått? Kva er det som får meg til å ymta om at dei grev fram «oppriet» og «tjaldstjori» mest for sin eigen del, og mindre for nynorsken? For det første har eg freista tyda ein del tekstar frå dei unge arkaiske. Ikkje sjeldan støytar eg då på setningar der meininga tydeleg har bomma på ordet, eller omvendt. Etter kvart har eg lært meg å slå opp i fornorskingsordlista ved slike høve. Greier eg å gjetta meg tilbake til bokmålsordet eller -uttrykket som var utgangspunkt, finn eg gjerne det norsk-norske uttrykket under og så kan eg finna det ordet som skulle stått i staden blant dei andre alternativa. Vanlege lesarar driv ikkje slik, men vi ordarbeidarar kan synast det er interessant ei tid — før vi går trøyt. Poenget mitt er følgjande: Bokmål er fullt av «sekkepostar». Ein må ha sikker

språkkjensle for å omsetja til den meir presise nynorsken. Sviktar denne språkkjensla stundom hjå dei arkaiske unge, sidan fornorskingsordlista ser ut til å vera i så flittig bruk? Kunne dei med hell samla seg meir om å leggja av seg bokmålsvanane og finpusa den nynorske setningsbyggingen og språktonen, enn å grava fram gamle ord frå fornorskingsordlister eller Indrebøs skrifter eller kvar ein no finn dei alle og putta dei inn i staden for dei mindre «nynorske» orda ein ikkje vil skriva.

Klosterlatin

Arkaismane er sterke markørar. Ingen tvilar på at det er nynorsk du skriv når dei les «segjer», «tvo» eller «borgi». Dermed har ein berga det nynorske sjølvbiletet sitt — og gjort nynorsken ei bjørneteneste.

Diverre verkar det som dette med å ikkje ha rot i talemålet er noko av kjernen i det arkaiske strevet. Der Ivar Aasen gjekk rundt til folk og hørde kva dei sa før han sette seg ned og fann ut kva han skulle skriva, går dei arkaiske til bøkene for å finna ut kva dei skal skriva. Og jammen har dei ikkje byrja gå dit for å finna ut kva dei skal seia også. Talemålsnormering over gammal leist er det siste nye. Dermed er vi på full fart tilbake til latin.

Reformasjonen var — i det minste — eit sunt, folkeleg opprør mot at Ordet berre skulle forståast av dei lærde, av den intellektuelle overklassen. Folk ville ha Bokmål på talemålet. Det vart sett på som ein demokratiske rett å forstå språket øvrigt brukte. Dersom dei arkaiske ikkje passas seg, gjer dei nynorsken sin til ein ny klosterlatin. Vi har alt for mykje klosterlatin i nynorsken som det er. Det er verken nynorsken eller Noreg tente med.

Arnild Skre

Luftar Arnhild Skre målfordomar?

For nokre år sidan bad ein tenesemann meg hjelpa til å få ordlaget i *trumål* ut or offentlege skjema. Ordet var uskyneleg og til skade for nynorsken, påstod han. Han visste ikkje at i *trumål* er like gamalt i nynorsk som nynorsken, og at det vart inntekte i riksmålsordtilfanget i alle høve fyre 1938 (for dansk «i fortrolighet»). Rådbot på vankunne er som tidlegare einast opplysning.

Dette fall meg inn då eg las det den nye bladstyraren Arnhild Skre skreiv i *Dag og Tid* nr. 30 i «Språklege bjørnetenester», rett nok med undertittel *Provokasjon*. Stykket hev ein gamalkjend dām. Det minner um alle avis-innsendarane som gjennom åri hev sola seg i eigi kunnskapsløysa i den trui at kunnskapsløysa var noko stort.

Kvifor den vyrde bladstyraren tykkjer det er *arrogant* å senda henne brev med *vensam* helsing (for venskapleg, venleg), er meg ei uløyseleg gåte. Det hev aldri falle meg inn, endå eg stundom fær slike brev, både frå den eine og den andre. Ordet er ikkje nytt. For om Skre ikkje hev funne ordet *vensam* i nynorskordlistor, so hev eg funne det. Jamvel i upptil fleire ordlistor.

Ytring

Medrekna i ei Hellevik-ordlista der Arnhild Skre segjer seg å ha leita fáfengt.

Andre ord som Skre tek seg nær av, er m. a. *spursmål*, *studnad* og *sannkjenna*. Gamalkjende ord, ser me. *Arkaiske* kallar ho dei, slik skikken hev vore på eit visst hald. Norskord frå fyre 1938 vert kalla arkaiske, medan tradisjonelle bokmålsord som er ein god mun eldre er jamstelte i skulen att. Og *Dag og Tid*-bladstyraren heiar til dette. *Sannkjenna* skal vera nynorsk for «innrømme», skriv ho. Og det er rett at ordet kann brukast for t. d. å *vedgå*, *tilstå*. Men vanlegast vert vel *sannkjenna* bruka for det tyske *erkennen*. Er det ei meir bokstavrett umsetjing frå tysk Skre saknar?

Eg les tankeføringane til Arnhild Skre med ulyst. Me høyrer både om *ringjestaur*, *skrevkringlekøyrar* og *blodpumpa*. Ho gløymer visst skrevhjul, men det er vel av vanvare? Truleg er det morosamt for sume å lesa vitsar tillaga av slike ord som anten er parodisk oppdikta eller er innsette i ein samanheng der dei ikkje høyrer heime. For å

gjera det heile litt meir *seriøst*: ordet blodpumpa vert truleg nytta av annakvart menneske her i landet i visse tilfelle for å få fram ein språkleg servri; men ingen drøymer um at ordet skulle høva til ålmenn avløysering for *hjarta*. Kanskje hev Skre rett i at ordet *punktlegskap* ikkje er av ei mest smaklege ordi; men vil ein fyrst laga substantiv av *punktleg*, noko som ikkje trengst, so smakar *punktlegskap* i det minste betre enn «punktlegheit».

Me er på full fart attende til latin, skriv Skre. Og døme på det er ordformene «segjer», «tvo» og «borgi». Ja, ja. Men skurrar det ikkje litt å tale om «dei arkaiske unge»?

Rett skal vera rett. Skre hev kanskje eit poeng når ho stussar på ordet *skrivestjore*. I brev til Siegwart Petersen 10.3.1959 var Aasen sjølv tvilande til ordformene *bladstjore* og *hardstjore*. Heilt eintydeleg var likevel ikkje dette, for Aasen var meir positiv til samansetjingar med *stjorn* (styre): Ordet *stjore* (styrar) er i vanleg bruk på Island og Færøyane. Um det hev talemålsgrunnlag i dag, veit eg ikkje, men Aasen var ein klok

og mykje nykter realist. Men um nokon gjerne vil skriva stjore, må det vera fritt fram, utan påhacking. Kva gjennomslagskraft ordet hev, er ein ting, det lyt tidi avgjera, men eg trur ikkje det skadar nynorsken det aller ringaste.

Kvifor skulde det vera mindre mål-moralistisk å skriva tilsikta bokmålsblanda nynorsk enn tilsikta norskøtt nynorsk? Ikkje veit eg, men det er likt til at Arnhild Skre meiner det. I motsetnad til Skre fattar eg heller ikkje korleis ungdom kann skada det norskøtte målet med å søkja kunnskap i og *um* dette skriftmålet nett der slik kunnskap serleg finst - t.d. hjå Indrebø. Skre tykkjest ikkje ha den store sansen for aukande målkunnskap, men at kunnskap i eit mål skulde skada det same målet, måtte vera ein verdssensasjon.

Eg kunde nemna meir, men dette fær halda. Ingen er so flinke til å hakka på nynorskfolk som nynorskfolket sjølve, skriv Arnhild Skre. Det er so sant so sant. I mine augo er Skre ute og hakkar på nynorskfolk som set bokstavane litt onnorleis saman enn ho skriv sjølv.

Jostein Krokvik

Kor går nynorsken?

Først vil eg takke Arnhild Skre for artikkelen: «Språklege bjørnetenester» i nr. 30 av *Dag og Tid*. Vi er nok mange som har venta på eit slikt utspel. Eit spørsmål som eg har stilt meg er: Korfor har nynorsken gått så mykje tilbake i etterkrigstida?

I mi heimbygd var det 7 skolekretser då eg sjøl gjekk på skolen, og 4 av dei hadde nynorsk. No er bokmål innført i alle kretsane. Korfor gjekk det slik? Finn ikkje dei nye slektane seg heime i den nynorsken som dei ser og hører i massemedia i dag? Er nynorskbrukarane så bundne av føresegnene at dei ikkje får bruke dei valgfrie formene som er naturleg for dei når dei skai opptre i NRK?

Alt medan dei mest konservative skal styre utviklinga av språket vårt så blir det jo meir og meir framant for dei unge som no veks opp med Se og Hør og liknande lektyre, sjøl om dei ikkje føler seg heime der heller. Eit skriftspråk som skal vinne folk flest, må jo følgje talemålet, og eit levande talemål tillempar seg jo utviklinga. Og skriftspråket må jo følgje utviklinga om folk skal føle seg heime der, og då kan ein ikkje stivt halde på dei gamle arkaiske formene.

Eg må tenkje tilbake på den tida då dei mest konservative stivheldt på namneformen «Norig» på landet vårt. No er det spørsmål om vi ikkje må innsjå

at forma Noreg må vike plassen for forma Norge, som jo må kallast for godt norsk, og som eg hører at dei fleste nynorskfolka nyttar i NRK, medan dei tilsette er forplikta til å bruka forma Noreg. Det er nok og det ordet som har skapt mest tvil hos dei unge om nynorsken. Men vi har mange andre ord som skurar i øyrene til mange av dei som ellers gjerne hadde villa støtta nynorsken. Eg kan her nemna forma sjølv som utan skade for språkkjendsla kunne byttast ut med sjøl, gjente kunne bli til jente, val til valg, skuld til skyld, og heilag til hellig. Det er jo slik vi nynorsktalande uttalar orda til kvardags, og det er jo kvardagsspråket vårt som er god og levande nynorsk.

Skal vi late dei mest konservative rå grunnen i språkutviklinga vår så gjer dei oss nok ei bjørneteneste som gjer at nynorsken fell ut krets for krets i heile landet.

Når det gjeld statistikken, så må ein kome i hug at under skolemålsavrøystingane så har jo bokmålet vunne oftast med ein knapp margin, så her gir statistikken eit feilaktig utslag.

Det kunne vore artig å sjå om det er andre av *Dag og Tid* sine lesarar som deler desse tankane som eg her har bore fram.

Harald Einmo

Arkaisk?

Under vignetten «Provokasjon» i Dag og Tid nr. 30 kjem Arnhild Skre med eit lite utfall mot dei «arkaiske unge» i målrørsla. So veldig provosert vart eg ikkje, men det er likt til at Skre sjølv hev vorte provosert av meg og mine meiningsfrendar, ja ho meiner til og med at ryktet til nynorsken som moderne språkrekenskap er truga. Sjølv synest eg det er bra at Arnhild Skre hev gjenge ut i eit ordskifte med argument me kann vurdera. Slike ordskifte treng me, og eg vil byrja med å takka Skre for at ho hev drege ordskiftet ut or dei myrke krokane i målrørsla. Slik gjev ho meg og andre høve til å koma med vårt syn, slik at folk kann vurdera det.

Mange i målrørsla lovprisar mangfaldet i nynorsken. Eg er ikkje av dei, men hev ofte undra meg yver at desse plar tagna når dei fær sjå klassisk nynorsk på trykk. Kann alle få vera ein del av mangfaldet deira?

Arnhild Skre er redd me gjeng ærend for dei bokmålsungdomane som vert hysteriske når sidemålsstilen stend på tapetet. Dei som er byrge yver å ikkje skyna kva «å sannkjenna» tyder, men ikkje for alt i verdi vil vedgå at «å allokera» kann vera vel so vanskeleg — til ein hev lært kva det tyder. Mange i detta landet er byrge av å ikkje skyna gode, norske ord. Er det eit godt argument mot å nytta desse ordi? Det finst ei utbreidd overtru um at det er ein direkte samanheng millom utsjånaden til nynorsken og vyrdnaden for ho-

Ytring

nom — at nynorsken vil mista fotfeste um klassisk nynorsk vert bruksmål att. Um det verkeleg er slik må me berre undra oss yver at nynorsken rasa ut or skulen dei fyrste 20 åri etter at den «moderne» rettskrivingi frå 1938 vart innført i skulebøkene etter krigen. Eit godt argument for klassisk nynorsk ...? Eller — er det kann henda **haldningane** til norsk mål me må gjera noko med fyrst. Den bøygen kjem me ikkje undan, bokmålsfolket treng ikkje verre «arkaismar» enn **vørnad** og **hovud** for å le seg skakke.

Arnhild Skre meiner det er greidt nok at gamle folk nyttar «arkaiske» former, ja segjer til og med at me yngre godt kann læra av deim. Men utviklingi hev gjenge frå dei, difor vert det noko heilt anna når ungdom tek upp same rettskrivingi. **Kvifor** skal me ha vyrdnad for gamle målfolk som nyttar «arkaiske» ord? Er dei ikkje åndsfriske menneske som er i stand til å fylgja med tidi. Er dei senile? Skre meiner at arkaismane skader nynorsken. Er det ikkje det same um det er gamle eller unge som gjer skadeverket. Trøystar ho seg med at dei gamle kann henda ikkje hev so lenge att å gjera skadeverk?

Eg trur hellre at me kann slå fast at folk, ubunde av alder, kann ha grunnar til å nytta den rettskrivingi dei gjer. So kann me heller dryfta desse grunna-

ne. i staden for å ringja til folke- reigsteret for å høyra etter fødselsåret til den som skriv. Sjølv meiner eg den «utviklingi» Skre hev sët i vanleg nynorsk er eit resultat av ein statleg samnorskpolitikk det er mogleg å ha eit tilhøve til, um me so er samde eller usamde i grunnane for honom. Um me gjer «utviklingi» til noko som stend yver eigi vurderingsevna kann me knapt segja noko til dei EF-venene som meiner utviklingi hev gjenge frå nasjonalstaten. Dei hev rett — i ei tyding av ordet utvikling.

Arnhild Skre ser ingen grunn til at unge folk skal grava fram ord som ikkje hev nokor rot i korkje talemålet deira eller bakgrunnen elles. Som ein av dei mange i målungdomen med bokmålsbakgrunn vil eg gjera Skre merksam på kva ord i hennar skriftstykket eg då lyt halda meg undan: «Skrivar, skuld, forarginga, nett, hjå, heilskap, nytta, sanning, somme, bilete, nærskylde, syna, opptekne, staden, kjensle, stundom og byrja», for å nemna nokre. At ordtilfanget i mitt og andre målføre ikkje er upåverka av eit massivt bokmålsvelde er knapt noko nyhende. Slik var det òg då Ivar Aasen reist rundt og sanka tilfang. «Det den eine hev gløymt, hev hin gøymt, og soleis skal allting finnast». Verre skulde det ikkje vera i dag.

At me lyt tufta på målføri hev aldri vore stridsemne i målrørsla. Striden hev til vanleg meldt seg når bokmålet skulde inn i tufti. Når «målførevenene» skriv tid, men li(d) — om, men

dum — skulle, men kjelde og bølge, men lykt fylgjer dei regellaus rettskriving frå danseti-di, ikkje skilje i noko norsk målføre. «Hårreisande» arkaismar som **fyr** (for) og **yver** (over) er faktisk vidgjengde i målføri — serleg dei umrådi der ein faktisk skriv nynorsk. Men um dei som nyttar nynorsk skulle fylgja målføret sitt i meir enn det som fell saman med bokmål vart det vel ikkje ende på klagemål um «arkaismar» — som ikkje er meir gamaldagse enn at livs levande menneske nyttar dei dagleg, utan å tenkja yver at dei i fylgje sume stend på eit språkleg utviklingssteg me hev lagt attum oss. Og kvi skulle dei so bry seg um det? Argumentasjonnen er jo like gamal-som målreisingi sjølv. Og hev vorte attendevist millom anna i «Minningar fraa målstriden um hausten 1858» av Ivar Aasen. Men mange tankar dukkar upp att i nye klede. Det Morgenbladet skreiv **mot** nynorsken den gongen dukkar i dag upp att i Dag og Tid — som forsvar for nynorsken mot dei som er ute etter å skada honom. Skal me tru Arnhild Skre.

Hans Olav Brendberg

BOFELLESKAP

Vi er fem stykker som bor sammen i et stort, gammelt hus på Nordstrand. Vi har et rom ledig. Gjerne for student. Pris kr 1500,-.

Ta kontakt med Vigdis på tlf. (02) 74 05 75 i helgen eller tirsdag/onsdag - etter kl. 17.00.

Ordtilfanget må ikkje fange

I Dag og Tid nr. 30 1990 kritiserer Arnhild Skre dei mål ungdommane som har som mål å skrive ein nynorsk mest mogleg ulik bokmålet og grev fram ord som «skrivstjori» og «tjaldstjori». Ho meiner dei skader nynorsken ved å stadfeste «Sylfest Strutle-mytane» om kva nynorsk er. Ho har heilt rett i at dei gjer det.

Ein streng purisme kan lett føre til at det blir bokmålet som fortener namnet bokmål. «Heilnorske» avløyssarar for vel innarbeidde ord går nesten aldri over i talemålet («heilskap», «kverretjing» o.l.) Ein nynorsk med mange slike ord blir lett lit-

Ytring

ter og talemålsfjern. Det trur eg ikkje Aasen hadde likt.

Likevel skal ein passe seg så ein ikkje tek feil av å skrive ein forståeleg nynorsk og å la seg kue av «fjøsmaåsmobbinga». I føreordet til *Norrøn ordbok frå Samlaget* står det at orda i ordtydingane «heist (er henta) frå det felles ordforrådet for bokmål og nynorsk». Tanken som ligg bak er sjølvsagt god, nemleg å vise bokmålsbrukarane av bo-

ka at nynorsk ikkje er noko slag kaudervelsk. Men er det nokon som har høyrte om bokmålskrivarar som freistar unngå «sær-bokmålske» ord når dei skriv, om bokmålskrivarar som helst hentar orda sine frå «det felles ordforrådet for bokmål og nynorsk»? Nei, sjølvsagt ikkje. Her i landet er det berre målfolk som kan finne på å arbeide etter slike sjølvoppgjevande retningslinjer - som pålegg seg sjølv å ikkje bruke sine egne ord. Slikt er å la seg kue.

Lättleggjering av «grautnorske» ord har altså ikkje berre sørgja for at nynorsken ikkje har slått gjennom som hovud-

mål i Noreg. Ho har òg fått mange målfolk til å sky alle ord som kan råkaste av hetsen. Ein ser stadig vekk målfolk rose «moderne nynorsk utan sjeldne ord».

Men kva slag språk er eigentleg slik nynorsk? Det blir lett som bokmål minus «anbehetelse», altså eit amputert språk, eit språk som manglar ord for viktige omgrep. Så viss ein ikkje vil bruke dei «urnorske» orda, får ein i alle fall bruke bokmålsord. Men om ein går den vegen heilt til endes, ender ein opp med eit mål fullt av «besiktigelsar» og «anannmelsar». Eit slikt mål vil i alle fall ikkje eg stri for.

«Vensam helsing»

Jostein Krokvik fortener takk for at han tek til motmæle mot at Arnhild Skre prøver å fornya gamle bokmålsfordommar til bruk i dagens debatt.

Taktikken med å omtala særnorske ord som om det skulle vera noko som berre raringar har funne på — og påstå at igen andre har teke dei i skriftleg bruk, er gammal som alle haugar.

I den samanhengen kan det vera opplysende å la Skre koma til orde igjen — med eit sitat frå innlegget: «Vensam. Nynorskordboka kan ikkje skilta med eit slikt ord».

Men det som Nynorskordboka kan skilta med, finn vi der på side 830, spalte II, linene 37—38:

«*venn*-el. *ven/sam* a1 venleg (1) *-semd* f1 (sjå *-semd*) det å vere venleg, vensam bli møtt med stor v-».

Retningslinene for å ta med målføreord er det gjort greie for i innleiinga: «Denne regelen vart da fastsett for utvalet av slike ord: dei skulle kome med dersom dei i kjeldetilfanget var

Ytring

registrert i tre fylke».

Theodore Slette har skrive heile sju liner om *vensam/-semd* i si norsk-engelske ordbok (side 1256, spalte II, linene 29—35). Orda skulle derfor heller ikkje valde særleg bry jamvel for lesarar med engelskspråkleg bakgrunn, om nokon var redd for det.

Skre kallar innlegge sitt «Provokasjon». Men jamvel i ein provokasjon må det finnast eit minstemål av vørndnad for faktiske opplysningar. Ordbokpåstandane hennar gjev uttrykk for eit debattetisk lågmål så langt nede at dette kan vi godt unnvera.

Vi må finna ei anna og betre stemnelei for språkleg meiningbryting. Til det skriv litt om på dei kjende orda frå Frostatingslova, så dei kjem til å lyda: «Med kunnskap og vidsyn skal målet vårt odlast og dyrkast, og ikkje med vankunne og trongsyn øydast og kverkast!»

Oddmund Utskarpen

Kan ein gå den andre vegen heilt til endes, og stenge ute alle «bokmålsord»? Nei, for da blir ein nøydd til m.a. å bytte ut «betala» med «leggja», «greida» e.l., og det er krampaktig, etter mitt syn. Dessutan er det svrt vanskeleg å argumentere for å stenge ute alle desse orda. Endingane «-heit» og «-else», t.d., kom inn språket alt på 1300-1400-talet; altså før det norske skriftmålet blei trengd ut av dansk. Da er det for lett vint å stemple heile «anbehetelsen» som «bokmålsk». Men eg skulle ønske det var så enkelt. Eg er nemleg heilt saund i at nynorsk skal vera eit sjølvstendig mål,

ikkje berre eit bokmål med aendingar.

Poenget mitt er at ein på nynorsk skal bruke dei orda som best uttrykker det ein meiner. Så får ein vera tøff nok til å skrive «grautnorske» ord når det høver best, og ein del såkalte «bokmålsord» når det høver best. Men ingen av delane skal vera viktigare enn å få uttrykt det ein meiner. Å skrive god og utiljåla nynorsk blir dermed ein vanskeleg balansegang, og målkjensla må avgjera mykje. Da finst det ingen fasit. På spørsmålet om kva som er godt norsk mål svarer eg eit klart og utvitydig tja.

Eldar Heide

Reformasjon i Bjørnetenesteligaen?

«Språklege bjørnetenster» er tittelen på ein provokasjon frå Arnhild Skre i Dag og Tid nr. 30 1990. Det står at det er ein provokasjon, og ho vonar vel då å få reaksjonar på han. Her kjem ein.

Eg kjem frå ein stad i Nord-Noreg, med 100 prosent bokmål, og det nynorske hovudmålet mitt er berre tre år gammalt. I fylgje Arnhild Skre si meining, er eg av dei arrogante ungdomane, sidan eg freistar nytta norskare former i staden for den nynorsken eg skreiv i byrjinga, då eg skreiv dialektnært. No er vel ikkje eg av dei mest «arrogante», i tydinga at eg ikkje skriv i-mål, men eg kjem vel under nemninga sidan eg also ikkje skriv dialektnært. Eg vil her forsvara dei unge som nyttar

Ytring

i-mål, og dei «mest arkaiske formene».

1. Skre skriv at me unge ikkje burde skrive arkaisk, men at dei gamle gjerne kann skriva slik, av di me unge kann læra av den arkaiske nynorsken deira. Kann bladstyraren forklara logikken i at me skulle læra den arkaiske nynorsken åt dei gamle, utan å nytta han??

2. Skre segjer «dei om det» um at enkelte unge skriv arkaisk, men vert arg av di unge folk i flokk finn att til dei gamle formene. Det ho er arg for er sjølv sagt at mange i NMU nyttar gamle former. Ø nytta i-mål er ei helt personleg sak, og um Skre fylgjer med, veit ho at so godt

som inkje av tilfanget som går ut frå organisasjonen, er på i-mål.

3. Ho skriv at me skræmer potensielle medlemmer med nynorsken som enkelte skriv. Det kjem vel litt an på kva grunnlag me vervar medlemene på. Er det spørsmål um å skriva nynorsk av di nynorsken liknar på dialekta til den einkilde, eller av di han er norsk? No er me altså inne på politikken åt NMU. Dialektargumentasjonen åt Noregs Mållag finn god plass i nasjonalargumentasjonen åt NMU, men ikkje andre vegen. Me skriv nynorsk millom anna av di han liknar på dialekta, og det er eitt av dei viktigaste argumenta me har når me ordskiftet med ein ny potensiell medlem. Men, argumentasjonen held ikkje åleine

for ein organisasjon som vender seg åt all norsk ungdom, og ser målreisinga i samband med andre viktuge spørsmål.

4. Problemet er ikkje at nokre einskildpersonar skriv arkaisk nynorsk. For ein vanleg bokmålsbrukar høyrer all nynorsk arkaisk ut, samanlikna med bokmål. Um ein ikkje vil skræma potensielle medlemmer, må me få inn *jeg, ikke, Norge* og *noe* i nynorsken, og helst endra bøygningsmønsteret!

5. Skre tykkjer det som er flott med dialektnynorsken som ho nyttar til alt frå pornografi til fyll og fanteri, er at folk skjønner han, og finn at ein kann skriva just som ein snakka då ein vaks opp på Dokka, i Strandebarm eller på Fannrem. Kva med dei som vaks og veks upp i Bærum,

i Fredrikstad eller i Kristiansand? Får ikkje dei skriva nynorsk då? Skre kann ikkje segja nei til det, vonar eg, men på kva grunnlag skal dei skriva nynorsk?

6. Aasen vart nemnt i artikkelen. Skre set upp ein motsetnad millom Aasen som høyrde på folk før han skreiv, og oss unge arkaiske som skriv kva me les i bøker. zrlg tala... Aasen hadde vel ikkje so mange bøker på nynorsk å slå upp! — Det vil segja før han skreiv den fyrste...

7. Logikken i at talemålsnormering over gamal leist skal leida attende til latin, må eg sannkjenna at eg ikkje helt skjønner. (Sannkjenna — eg kjenner det er sanning.) Då må ein vel åt minstone normera talemålet etter latin, og ikkje nynorsk.

Dessutan er talemålsnormering ei heilt personleg sak det og.

8. Reformasjonen som Arnhild Skre nemner i slutten av artikkelen, då det vart sett på som ein demokratisk rett å skjønna språket «øvrighetta» nytta, har vel lite med stoda i dag å gjera? Skjønner ikkje folk bokmål? Me har vel i røynda eit luksusproblem, med to så like skriftspråk som stridest. Um ein held fram med «folkeleggjeringa» av nynorsken, endar ein til slutt upp i bokmål. Sidan 80 prosent av folket nyttar bokmål, er vel bokmål det mest folkelege? Eller er folket ufolkeleg?

Holger Lockertsen
Oslo

«Språkkultur»

For mange år sia var det ein som skreiv ein god del i Dag og Tid. Han kalla seg Frifant. Rette namnet hans minnest eg ikkje, men eg kan hugse han nemnde at rettskrivingsregler — det brukte han ikkje. Men han skreiv i allfall godt, og eg trur ikkje han fekk kritikk for skrivemåten sin, som kanskje var nokså radikal.

Arnhild Skre og Jostein Krokvik har svært ulikt syn på språket i innlegga sine i nr. 30 og 31 i Dag og Tid. Etter å ha lese bae innlegga eit par gonger er eg komme til det at Arnhild Skre så

Ytring

avgjort har mest rett i synet sitt på dette.

Eg som er såpass opp i åra kommen skulle vel helst halle til den gammaldagse (arkaiske) skrivemåten, men etter at eg til å byne med — mest for moro skuld — har skriva litt både på bygdamål og nynorsk, har eg visst vorte meir og meir radikal i språkføringa mi.

Da eg i tjugeåra gjekk i folkeskolen var det sjølsagt: soli, joli, gjentor, kvinnor, so, tvo,

um, segja, for ikkje å snakke om no, då, mykje, nokon, som vel ennå er heilt etter ordlista. Men i staden for desse vil eg helst bruke: nå, da, mye noen, som blir meir i samsvar med dialekta mi.

Eg ville gjerne gå litt lenger, og prøver meg av og til på det også.

Ein gong var eg vågsam nok til å diskutere litt med ein vestlending om kva som var god nynorsk, men sa etterpå at eg hadde kanskje vore litt for radikal. Men eg kunne ha god hug til å skriva t.d. *guter* i staden for *gutar*, sa eg. Men det kan du da gjera, — sa Kirstine Prestmoen Tallerås. Ho er lærerinne.

— Men det er ikkje etter ordlista, — sa eg. — Ja, men du skriv da hossen du vil, du. Du er

da itte lærer, — svara ho.

Eg lyt tilstå at eg av og til er så radikal at eg skriv slik, men i bestemt form: *gutane*, for da blir det i samsvar med dialekta mi: *guter* — *gutan*. I ord som: *tidlegare* prøver eg meg fram med *tidlegre*, men mange synes vel at slikt er «uhørt»?

Eg meiner at også vi eldre bør følgje med og ikkje henge oss fast i gammaldagse former når vi skriv. Annleis kaa det kanskje vera i talemålet og med skjønnlitteratur. I lyrikk kan det vera verdifullt å ta inn meir eller mindre ukjende dialekt-ord, (Aukrust), men å lage ord for å få det til å lyde særnorsk er noe anna.

Nils Bjørge,
Østre Gausdal

Um bjørneteneste

Det hev komi mange svar på provokasjonen frå Arnhild Skre i nr. 30. Det var visseleg au meiningi. Og eg er av dei som ser positivt på ein sovoren provokasjon. Eg meiner soleis det same som det Hans Olav Bredberg segjer — at ho på det viset dreg ordskiftet ut or dei myrkje krokane i målrørsla. Det å lyfte ei sak ut til ei opi dryfting det hev jamvel dei mest stokk konservative regimi i Aust-Europa funne ut er av det gode. Etter at Skardflokken fekk styringi i NM hev det voré nærast tabu å både nemne og å skrive klassisk nynorsk — eller det som frå då av fekk nemingen «Arkaisk nynorsk». Det var jamvel — forsome — som å veive med ein raud klut framfor ein ukse — når du ordla deg med ei rettskriving som var gjeldande i skulen til 1938. Eg fekk jamvel skuldningi på meg at eg *braut norsk lov* ved nytte denne rettskrivingi. Skuldningi vart sett fram i Dag og Tid av ein av dei fremste talsmenn for målblandarflokken, og som sjølv tala det mest «arkaiske» målføret som finst her i landet. Mannen heitte Tarald Nomeland og var frå Valle i Setesdal. Skulde eg freiste gjeva ei tyding av ordet «paradoks», so trur eg det er vandskeleg å finna eit meir klårgjerande dømme.

Ja, det må tvillaust kunne segjast at det er eit stort paradoks at det er nett i målrørsla me finn dømme på at motstandet og aggresjonen mot *det norske* i målet er størst. Eit anna paradoks er at dei fleste som rasar mot — eller let seg provosere av — sernorske ord og ordleggingar — dei vil liksom ikkje *vedkjenne* at det er *det norske* dei vil til livs. Ikkje som med Arnhild Skre. Ho gjeng opi ut og segjer at ho vert provosera av å sjå ser-

Ytring

norske ord og segjemåtar i brev — og anna(?)

Ingen bør vera i tvil um at det er væl meint — anten det kjem frå Arnhild Skre eller andre når dei anten *let* seg provosere, eller dei som provoserar sjølve.

Ein kann undrast kvi det verkeleg er slik som Arnhild Skre sjølv segjer — at ingen er so flinke til å hakke på nynorskfolk som nynorskfolk sjølve. Det er truleg ikkje *langt* frå sanningi — endå um me som inderleg væl kjenner hetsen frå «riksmåls-hald» mot alt som smakar norsk i telefonkatalogen eller i dagspressa, på frimerkje eller på pengesetlar. Ein er mest frista til å segja som det tidt vert sagt: Det er typisk *norsk* å gjera slikt.

Um det er typisk norsk å fara fram på det viset mot sine næraste åndsfrendar kann vera forvitnelegt å granske i, men det kann vel hende at det i alle høve er noko i ordtaket: Frende er frende verst. Det er vel so at det er ingen me kann argast so av som våre næraste — anten det er i ætti eller i ein samskipnad. Det heng truleg saman med at me hev ein tendens til å sjå på avvikande meiningar som eit svik mot det me ser som formålet med det me hev sett oss fyre. Og når det er so at til dømes riksmålsfolket rasar mot det norske i målet, so er det visseleg ikkje *det norske* dei i røyndi. rasar imot — for *det norske* er gjævt, må vita, men det er truleg meir det *vonde samviter* som gjev seg til kjenne på dette viset. Det må ikkje koma fram at det slett ikkje er norsk det målet som dei sjølve er opplærde i — og som dei hev i heimanfylje. Det er rett og slett fornedrande — tykkjer

dei — å ikkje vera berar at den *norske* kulturen. «Me er like mykje norske — me — som nynorskbrukarane!» ville dei ha sagt. Men inst inne so veit dei at det er noko som ikkje harmonerar heilt for dei. Det er — og må vera — ei kjensle av fornedring som driv dei til aggresjon.

Når me ser attende på ordskiftet um *namnet* på skriftmålet — frå 1814 og åri frametter — so finn me argument som at «me nordmenn hev like stor rett til å kalle målet for norsk som danskane hev til å kalle det dansk». Som me ser var patriotismen — det å vera *norsk* — eit tungvegande motiv — jamvel um ein tala — og skreiv — eit reint dansk mål. Det var nok for desse patriotiske stridsmenn å få *nemningen Norsk* på det skriftmålet som vart nytta i Noreg — endå um det var nøyaktigt det same målet som det dei nytta i Danmark der det heitte *Dansk*. Kravet var ikkje stort for å tilfredsstille den patriotiske kjensla av å vera nasjonal. *Namnet* var nok.

Korleis er det i dag? Er me komme til sannings vedkjenning? Nei! Sterkare enn nokon gong er både trui (?) og påstandet um at bokmålet er *norsk*. Det er vel — som propagandaministeren åt Hitlter sa: Segjer du ei lygn mange nok gongjer so trur folk at ho er sann. Argumenti er ikkje dei same i dag, men påstandet er like sterkt, um ikkje sterkare. Me hev soleis tvo norske skriftmål. Båe er noko «vølte» på, rett nok, men det er ingen tvil — båe er *norske*. Dette er det jamvel gjort årsmøtevedtak på i NM, so um det skulde ha vori tvil um det fyrr so er det i alle høve no rydda unna dei seinaste restar av tvil um den sak. Og um eg ikkje hev misstydd

vedtaket i NM, so skal laget vise vyrdnad for båe dei norske måli våre.

Det var det eine. Det andre er at laget skal arbeida for å fremja *nynorsken* på alle umkverve i samfunnslivet. Dette skal gjerast på same tid som å vise like stor (?) vyrdnad for båe måli. Og det skal gjerast samstundes med at me skal arbeida for å «smelta» dei tvo måli saman til eitt mål! Er ikkje dette au litt av eit paradoks? Vise vyrdnad for båe måli og likevel gjera dei båe um til eitt?

Det siste er det ei handfull «arkaistar» set kjeppar i hjul for å hindre. Det er knusande harmeleg at me enno — etter femti år med målblandings-«utvikling» skal hava slike sinker i våre rekker — som ikkje skynar at den einaste vegen å vinne fram på — det er å gjera *nynorsken* so lik bokmålet at folk ikkje ser skilnad på dei tvo norske måli våre lenger. Og då er spursmålet um me ikkje til slutt skal vinne *namnespursmålet* når dei er heilt like!

Fyrr eg sluttar av denne provokasjonen (?) so hev eg hug til å draga fram noko som vart sagt i Aftenposten nyleg — av Tone Ringen: «En av våre skarpeste kåsører sa en gang at om en franskmann støter på et ord han ikke kan, slår han opp i en ordbok og lærer det. En nordmann forlanger at ordet skal strykes fra ordbøkene.»

Eg tykkjer at du Arnhild Skre gjeng endå lenger enn «den typiske nordmannen». Du er ikkje nøgd med at ordi er strøkne or ordlistune. Du argast i alle høve av at det finst unge folk i dette land som finn på å skriva slike ord som «spursmål», «studnad», «sannkjenna», «tusund» og «segja».

Visseleg hev du rett i at dei eldhuga unge «arkaistane», «puristane», eller kva du no vil kalla dei, ikkje er fullkomne i sitt nyerverva skriftmål — like lite som eg og du kann rekne oss for fullgode målmeistrar. Men kven som gjerer norsk målreising ein *bjørneteneste* — den som freistar finne fram til reine norske ord og ordlag, eller dei som heller vil fremje bruk av

dansktyske ord og vendingar for nordmenn — til dømes velje dansktyske ord som «innrømme» for «sannkjenne» — det kjem visseleg ettertidi til å dømme um. Men enno finst det folk i dette landet som ser målsaki som noko meir — og mykje meir verdfullt — enn berre eit *namnespursmål*, og det må eg vedkjenne at eg er glad for.

TORALV BERGWITZ

Om språklege bjørnetenester og målfordomar

«Eg sveittar over ærendet mitt her eg sit», skriv red. Arnhild Skree (A. S.) i Dag og Tid nr. 30, og startar artikkelen sin om aktuell språkpolitikk med å orsaka seg. For ein som ikkje har fylgt med i denne språkdebatten eller kjenner miljøet innanfrå, verka dette nesten litt underleg. Det gjer det ikkje no lenger. Vi «utanforståande» er vortne litt klokare. Å provosera målfolket skal ein ikkje ha gjort ustraffa. Det er tydelegvis som å pirka i det for kjende vepsebolet.

Om å pynta seg med fjør

Vi har dessutan fått vita at det no er ein trend også blant unge at skriftspråket skal vera «forvitneleg». For å gje målet den rette dåmen går dei til ordbøkene og hentar fram ord og uttrykk som dei ikkje kjenner nyansane i. Resultatet vert — i beste fall — ein haltande språk-tone. I verste fall kan meininga bli misvisande.

Dette fenomenet må det vera lov å ha meiningar om, og for A. S. er det noko så viktig som nynorsken sitt rykte som moderne språkrekenskap som står på spel. Og legg merke til dette: Det er i hovudsak den nye trenden,

Ytring

og ikkje skrivemåten til gamle målfolk A. S. rettar kritikken mot!

Dei unge som no famlar seg fram i den «norskrøtte» nynorsken, må vita at dei dermed gjer nynorsken til noko sært. Kven skriv dei så for? Har dei ein bodskap, eit bevisst mål bak stilvalget? Eller er den arkaiske stilen vorten ei slags tevling i det å vera mest mogleg nynorsk?

Nynorsk for kven?

Vi må ikkje gløyma at nynorsk er hovudmålet for eit mindretal. Som sidemål er det sjeldan populært. Det er vanskeleg å få til ei positiv innstilling hjå elevane — men det er mogeleg. Det burde såleis ikkje vera tvil om kva linje som tener nynorsken best. Å uttrykkja otte for at unaturlege arkaismar gjer nynorsken ein bjørneteneste er derfor ikkje å lufta fordomar, slik Jostein Krokvik (J. K.) kallar det i Dag og Tid nr. 31. Det er å peika på kva som kan øydeleggja den posisjonen nynorsk trass alt har i dag. Det er å ynskja snu ei utvikling. Det er å stå for ein språk-

politikk som freistar gjera også nynorsk til eit naturleg kommunikasjonsmiddel for stadig fleire nordmenn.

Ynskjer vi dette, gjeld det å visa at nynorsk er eit lettfatteleg og muntleg språk som kan brukast til å skriva om alt, slik A. S. uttrykkjer det. Dette krev omtanke og disiplin. Det krev kan hende til og med at ein må gjera visse tillempingar i sin eigen barneskulenynorsk i nynorsken si teneste. Men det det er å skriva bokmålsblanda nynorsk, meiner Jostein Krokvik, og insinuerer med det at redaktøren i Dag og Tid brukar ord som ikkje er godkjende nynorskord. Og dette er ikkje den einaste insinuasjonen i ytringa. Det gjennomgåande i innlegget er at han freistar svarta A. S. og hennar likesinna. Teksten lyser av forakt for motparten — og det er i første rekkje dette som har fått meg til å gripa til pennen.

Når «far» tek oss i skule

Den tonen Josten Krokvik tillet seg overfor den nye redaktøren i Dag og Tid er ikkje berre arrogant, men grovt krenkjande. Arnhild Skree får passet sitt på-

skrive fordi ho har oversett eit ord i ei ordbok. Foraktfullt skriv J. K. at då han las artikkelen til A. S. minte den han «um alle avisinnsendarar som gjennom åri hev sola seg i eigi kunnskapsløyse i den trui at kunnskapsløyse var noko stort». (Mi utheving.) Påstanden er altså at redaktøren i Dag og Tid er kunnskapslaus og skryter av det. (Kor mange kan vi vera som høyrer til ei så marginal gruppe?)

Men til tross for at J. K. nedlet seg til å ha med ein vankunnig å gjera, har han råd til å vera overbærande. Det fall han nemleg inn då han las artikkelen at «rådbot på vankunne er som tidlegare eianst opplysning». Og sidan J. K. sit inne med den rette visdomen, treng han ikkje driva «påhacking», slik han meiner A. S. gjer det. Det greier seg med å opplysa oss vankunnige. Og her glepp det. Det første dømet han brukar, avslører kor hjelpelaust ubrukelege ord kan vera sjølv om ein lærer tydinga, og sjølv om dei er aldri så norske.

«I trumål»

Sjølv har eg vakse opp i kjerneområdet for nynorsk og såleis

hatt det som hovudmålet mitt. Eg har norsk som hovudfag frå universitetet. (Eg har ikkje dårlege karakterar.) Eg har likevel ikkje støytt på ordet «trumål» før. Eg skjønna heller ikkje kva det tydde før eg fekk det forklart i teksten. No veit eg det altså om eg skulle råka på det i ein eller annan tekst noko som eg held for lite sannsynleg.

Sjølv kan eg ikkje bruka det. For meg verkar ordet framleis kunstig, sjølv om eg no altså veit kva det tyder, og at det faktisk er like gammalt som nynorsken. At ordet ikkje er i bruk, må vel koma av at dei fleste finn det like konstruert som eg gjer det. Eller korleis reagerte den tenestemannen som vart opplyst av J. K. — han som meinte uttrykket burde bort fordi det var uskjøneleg og til skade for nynorsken? Endra han syn då han fekk vita kva det tydde?

Språkpolitikk i praksis

Sjølvsagt må ein ha lov til å skriva som ein vil, velja dei orda ein lystar. Ein må gjerne laga seg sitt eige språk for den saks skuld. Men vil ein nytta det til å kommunisera med, må i alle fall cilt menneske til kunna same språket. Helst fleire dersom ein skal ha noko særleg glede av det. Meir seriøst ligg det i dette at ein alltid må ha mottakaren i tankane når ein uttrykkjer seg i skrift eller tale. Kven er det ein vil nå med bodskapen? Er det forståeleg for den målgruppa ein siktar seg inn på? Er gruppa stor eller liten, mangslungen eller einsarta? Klart er det anten det no er innhaldet eller språkforma som det viktigaste: Som nynorskbrukar driv vi språkpolitikk anten vi vil det eller ikkje.

Som eit apropos til dette kan det vera på sin plass å minna om føregangsmennene våre. Målstrevet kom i gang nettopp ut frå folkeopplysningstanken. Dei som meistra dahsk, var privilegerte, og dette høvde dårleg med demokratisk tankegang og vårt unge demokrati. Målet var å gje Noreg eit skriftspråk som flest mogleg kunne forstå og uttrykkja seg på.

Så derfor kjære unge: Gå heller til språk-historia og lær nytenkjing av dei gamle pionerane.

MARIE TVEITO
Bjørnemyr

Kven eig nynorsken?

— På spørsmålet om kva som er godt norsk mål svarar eg eit klart og utveivdig ja, skriv Eldar Heide i nr. 33. Det er høyrest ut som eit fornuftig svar. Eg brukar å forklare utlandske venner at det finst om lag like mange variantar av norsk som det er nordmenn, fire millionar. Den norske språkstatusjonen gjev oss høve til å skrive svært personleg og talefalsk, kvart menneske kan lage sin eigen normal innanfor gjeldande rettskriving. Og det skulle ein tru var ein god ting.

— Men så viser det seg at det er ikkje alle som set pris på dei personlege normalane våre. Arrnhild Skre i nr. 30 likar ikkje det ho kallar «arkaismar», og det er særleg somme folk i målningdommen ho reingler seg utover. På ein måte har ho rett, det er ikkje alltid språkkjenninga held mål, og resultatet kan stundom bli styvt og bokspråkleg. Men eg har ei kjensle av at Skre er noko tung på labben, og kanskje skyv små-fugl med heller tungt artilleri. Ho har hengt seg opp i ord- og «veksam» og «skrivistori», og brukar dette som utgangspunkt for ei breidside mot unge folk som brukar fornorskingssordliste

Ytring

— Av og til blir det unaturleg språk og omsett bokmål, eg er snud i det. Men kva skal folk gjere, då? Deresom ein no slumpar til å vere fødd ein stad med ein bokmålsnar dialekt, som somme av desse glupe ungdommane gjer, og har fått i bokmåls-skule all sin dag, (Sjå Holger Lockertsen i nr. 34), så kan ein knapp vente at dei skal ha ei medfødd, innebygd kjensle for kva som er bra nynorsk? Det er ikkje alle som er så privilegerte at dei er fødde i det nynorske kjernområdet, faktisk blir det særleg færre av oss. Dei andre, uprivilegerte, skal dei kanskje ikkje ha lov til å skrive nynorsk? Om dei skal gjere det, lyt dei ty til fornorskingssordbøker og klassiske tekstar for å lære seg det nynorske skriftmålet, og ære vere dei at dei gjer det!

— Harald Einmo eig nynorsken. Han uttalar seg flott på vegne av «vi nynorskalande». «Sjølv kunne byraste ut med sjøl, gjente kunne bli til jente (det vart det i 1959, Einmo er 30 år på etterskot her), val til valg, skuld til skyld, og hellig til heilig. Det er jo slik vi nynorskalande uttalar orda til kvarandre.» (Harald Einmo i nr. 32). Men eg reknar meg også for å vere nynorskalande, og eg har alltid sagt *skuld* og *hellig*.

— Arrnhild Skre eig nynorsken. Ho skriv at å bruke ord som «vo» og «borge» er språklege bjørnetester. Det skader nynorsken, som er hennar mål. Så me indtesogningar skader målet kvar gong me opnar munnen, for ikkje å snakke om kva me gjer om me skriv naturleg og dialekt-nært noko Skre ser ut til å tykkje folk skal gjere. Det ser ut som det å skrive dialektmar og det å skrive arkaisk skal reknast som motsetningar. Kva med oss som har ei sikker språkkjensle som tilsvarar bruk av i-former.

— Arrnhild Skre ser ikkje ut til å like i-former. No er det mange dialektar i landet vårt som skil mellom sterke og linne hokjøgn-

sort, og for oss som har slik målførebakgrunn er det naturleg at desse to kategoriane skal ha kvar si ending. Desse formene har dessutan sterk tradisjon i landsmål og eldre nynorsk. Som me av oss ser ein verdi i å bevare nokre lunde råder bøkover til vår klasse at det er mykje enklare med berre ei høkjønnsending, det ser utryddig ut med to endingar. Men om det er eit argument, bør me gå inn for fellesskjøn, som i riksmål og bergensk. Det gjer bilretted endå enklare. Om me då ikkje skal gå over til engelsk ein gong, der finst ikkje genusskilje i det heile.

— No skulle rett nok dei gamle malfolki få lov til å skrive arkaisk den stundi dei har at. Men me er ikkje så eldgamle, alle Skre kan ikkje rekne med å bli kvitt oss på ei god stund. Norske kvinner er seigilva, om me skal tru på statistikken kan eg henge med i 40 år til, minst. Kor gamle skal me vere for at Skre reknar oss som gamle, så me kan skrive i-former med godt samvit? Frå før 1940? Før 1950? I så fall hege-eg umt an. Eller kan ein tenkje seg dispensasjonsreglar for folk frå særleg rotnorske distrikt,

kanskje me kunne få eit tillegg på 20—25—30 år utrekna etter kommunegrensene? — Det siste er meint som ein spøk frå min side, for å vise kvar denne kringelen kan føre oss. Tenk om me kunne slå oss til ro med at somme skriv arkaisk, og det har gode og fornuftige grunnar til det. Eg tykkjer dei skal ha lov til det, utan å bli uthengde som reaksjonære boktreiar og klosterhatnarar. Dei prøver å halde opp tidsjonen, og hindre at gode norske ord sig ned i grav og gjøynsle. Og somme skriv dialektmar og legg seg opp mot bokmålet, og dei har legitime grunnar for det. Eg tykkjer dei og skal få gjere det, utan å få høyre at dei er målsviknarar som legg seg flate for bokmålsdommannen. Dei demonstrerer nynorsken som eit ledig alternativt også for folk utanfor kjernområdet. Lat hundre blomster blomstre, så lenge det er rimelig på imnsida av gjeldande rettskriving! På den måten kan nynorsken leve, som eit personleg uttryksmiddel for kvar og ein av oss som eig nynorsken.

— For me eig nynorsken alle saman, det er vårt mål. Rabulistane i målningdommen, som

les Indrebø's skrifer, eig nynorsken. (Og dei kunne ha funne seg ein verre norsklærar enn Indrebø. Han var ein lærd mann, og ein fin stilist. Alle kunne ha godt av å lese han). Og Arrnhild Skre, som er redaktør i den viktige avisa *Dag og Tid*, eig nynorsken, ingen kan vere i tvil om det. Indtesogningane, som går omkring som levande språk-historie og snakkar i mål, eig nynorsken. Og skuleborn i dei nye parallellklassane i bystrokk, som veks opp i ein massiv bokmålsdominans, eig nynorsken det og.

— Eg eig nynorsken. Og eg ser mangt eg ikkje likar, men det ordet eller dei formene eg ikkje likar, kan vere nett dei som gjer at skrivaren kjemner språket som sitt eige. «Slik vil eg skrive, dette gjev nett den tonen eg vil ha.» Sjølv skriv eg arkaisk og dialekt-nært, og det høver akkurat for meg. Men eg kan ikkje krevje at andre skal skrive som Gudlaug Hørgen.

Gudlaug Hørgen

Med dette set vi strek for ordskriftet om «språklige bjørnesteier».

Red.

«Um tålsemnd i tru og meiningar»

Ytring

på gamle Noregs grav.»

Så barka og herda vart Aasen etter samarbeidet med A.O. Vinje at han seinare ikkje eingong reagerte på den nordmannsviltysken Garborg serverte i artikkelen «Brorskap». Der kan vi nemleg lesa: «Eit Folk er ei so stor Personlegheit, at...»

Men både Garborg med sin jærbug og seinare sin Midlands-normal og A.O. Vinje med alle sine skriftnormalar (tolv i alt, ifølgje ein tysk granskar!), dei kunne ikkje nok få prisa Ivar Aasen. Dei visste nemleg at Aasen hadde gjort det store pionerarbeidet for dei, og at dei sjølve bygde vidare på Aasens verk.

Vi har sikkert mykje å lære av den store tålsemnda til tre så ulike menneske som Aasen, A.O. Vinje og Garborg.

Når Arrnhild Skre og andre i DT skriv på eit folkeleg nynorsk om alle emne, så skal dei ha takk og ære for det. Men desse unge som dyrkar målet til Aasen og Indrebø, dei skal òg ha ære og takk fordi dei held levande den einaste nasjonale kulturtradisjonen vi har her i Noreg. Litt kultur bør vi vel ha her i landet med, og då meiner vi ikkje kultur i berre biologisk-antropologisk forstand, som når vi t.d. snakkar om «bakteriekulturar», «kulturen til Oslo byrå», «den nasjonale kulturen til dei olympiske direktøtane våre, under lønsskappleikane deira på Lillehammer» og liknande «kultur»-tilstellingar. Vi tenkjer meir på ein human og levande nasjonal åndskultur som er grunnlagt på Aasen, A.O. Vinje og Garborg.

Dei dialektinære nynorskingane og Aasen/Indrebø-nynorskingane utfyller og treng kvarandre. Derfor er då òg all den strid mellom dei to flokkane berre «skjemtarverk i grunnen».

Trygve Lande, Tynesnes

skreiv Garborg eingong, rett nok ikkje med tanke på desse provokasjonar og motprovokasjonar i DT i det siste om språket vårt. Men det han meinte om tålsemnd, eller toleranse som det visst heiter på norsk, det ser ut til å gjelda for oss nynorskingar med, iallfall når vi kjem inn på målsynet til Gustav Indrebø og skriftene hans.

Gustav Indrebø sluttar si norske målsoge med eit oversyn over Ivar Aasen og hans verk, og nokre kan då kanskje få inntrykk av at vi nynorskingar etter Aasen lever lukkelege og tru mot Aasen-normalen til våre dagars ende.

Men så enkelt er det nok ikkje, dessverre. Uroa tok alt til med A.O. Vinje, Aasens gode ven, felage og stridsborer. Vinje skreiv nemleg så uvyrde at Aasen måtte stikka til han med raudblyanten rett som det var. Likevel vart ikkje Vinje sinna for det, han forsvara skrivemåten sin med nokre Goethe-ord:

«Kvi ero geni og smak so sjeldan i saman vaking og draumen? Jaul! Smaken er redd for det kraftige tak og redd er geniet for taumen.»

Når Aasen då rista på hovudet fordi han meinte at Vinje sette for stor pris på «det geniale og storartede, i Modsetning til en jævn og stilsfærdig Virksomhed» — så var Vinje hjelpsam nok til å leggja desse orda i munnen på venen og læraren sin:

«Med honom («Dølen») mangt og overbar, fordi av elsk so full han var.»

Dermed kunne ikkje Aasen anna enn sukka, overbera og putta raudblyanten på plass i jakkelomma att. Han klarte jamvel å svelgja heit-endinga og s-genitiven i dei to siste verselinjene i Vinjediktet «Utvand-raren», desse kjende verselinjene som lyder slik:

«Vår norskheit er ein runestein

GI DEM INN!

I det siste har ein del fanatikerar fylt lesersidene i DT med gammaldags nynorsk. Heldigvis har vettigare folk blitt provosert og komme med kraftige advarslar mot desse. Men dessverre er dem moderate nynorsksfolka like fanga i nynorskfengselet som provokatørane er. Det er klart at skal nynorsken vinne fram, må den ta hensyn til ka som er det herskande i samfunnet - dvs. jenke seg etter bokmålet. Eitt stykke på vei har mine tapre meiningsfellar Arnhild Skre og Marie Tveito innsett dette. Men eg må sei det er forstemmande å se alle dem reaksjonære orda og formene dem (og DT) fremdeles godtar - på den måten løper dem provokatørane ærend - derfor noen gode råd.

DT skulle heller gå bevisst inn for nytenking - ta språkutviklinga på pulsen og befri seg fra arkaisme. Eg sikter til forhistoriske eller marginale fenomen (henta fra tekstane til desse to mest framskridne av debattantane) som: a-infinitiv, ven (venn), kvifor, hjå, kva, heilskap, reidskap, sanning, nærskyld, -bygnad, kjensle, byrja, orsaka, dâm, hovud-, bodskap, øydeleggja, freista, dømet, tydde (betydde), meistra (beherska) og ikkje minst Noreg! M. Tveito skjemmer dessutan målet sitt med forlenget forbudte j-ar (-tenkjing). Alt dette er restar av "høgnorsken"; obskure dialektord og -former som fanatiske målfolk har forsøkt å reise ett skriftmål av. Det er ein naiv tanke at det skal være mulig å skape et riksmål av "heilmorsk" dialektmateriale. Dessutan skremmer det folk fra nynorsken. Prøv heller å tenke etter ka som er mest naturleg for folk flest, og apellerer til dem - det er i hvertfall ikkje det "norske" (verken språkleg eller kulturelt). I det perspektivet syns eg at antiengelskkampanjen til DT er nærmast grotesk. Meiner DT verkeleg at folk skal la være å bruke engelskprega ord og uttrykk og lage/lære seg andre bare fordi dem ikkje er norske? Man må ikkje gjøemme at det kan virke undertrykkande på dem som har fått engelsken inn i målet på naturleg måte (det gjeld selvfølgelig også bokmålsord i dialektane). Eg meiner M. Tveito gjør det rette når ho f. eks. nekter å bruke det vanskelige dialektordet trumål (fortruligheit). Det får være grenser for ka vaksne folk skal måtte lære seg bare for å støtte opp om et døande språk (gammalnynorsk). Det er rimelig å lære ungar nye ord, men før eller sia må man vel kunne regne seg som utlært i sitt eget språk?

Kenneth Lauvås

KVA ER MÅLSAK?

Etter det som er kome fram i det ordskiftet som det er opna for i Dag og Tid i det siste, so er det tydeleg at kva som er MÅLSAK, er oppfatta på ymis vis. Arnhild Skre opna med å gjera det nokolunde klårt at ho ser målsak - eller ho ser det viktig med målsaki - korleis den einkilde ORDLEGG seg - i alle fall i brev til Dag og Tid (?). No vvar eg litt stygg, for det trur eg ikkje ho meiner - endå um ho sa det. Men skynar eg ho rett, so ser ho det slik at det er sers viktig korleis målfolk målberer seg - serleg skriftleg - ikkje berre i brev, men serleg i pressa - eller offentleg i det heile.

At dette er viktig, det er det vonleg ikkje so ymsande meininger um. Og bakgrunnen for det ordskiftet som er i gang, er nettupp ordleggingen frå sume innanfor NMU. I fotefari til dette kjem det eit innlegg frå ein som hevdar ein rett til å skrive t.d: noen, da, mye, guter, tidligere. Eit anna um at ordet "trumål" er ubrukeleg, "det virkar kunstig" - endå det er eit norsk ord oglike gamalt som nynorsken.

M.a.o. det er tale um at me som målfolk ikkje skal hava lov til å skrive slik som me sjølve ynskjer å skrive, i alle høve so skal me gjerast merksame på kva slags ortografi som tener målsaki best - eller rettare sagt - kva slags ordbruk og kva slags stavemåte som ikkje tener målsaki - ja beint fram skader målsaki.

Her fær få me - eller rettare sagt sume i NMU - irettesetjing fordi dei nyttar (sær)norske ord og vendingar som ikkje er kjende for alle nordmenn. Det er tydeleg det eine. Og i samver med dette kravet kjem då at me skal ordleggje oss slik at alle (?) som bur i dette landet, eller i alle fall flest mogleg (?) skal skyne det me skriv eller segjer. "Meir seriøst ligg i dette at ein alltid må ha mottakaren i tankane når ein uttrykkjer seg i skrift eller tale" (Marie Tveito). Det andre er - og det er det truleg lite usemje um - at me bør ikkje nytte ord og ordlag som ikkje samsvarar med budskapet som me vil hava fram (Arnhild Skre).

Det siste er noko som gjeld ikkje berre for målfolk, men det gjeld for oss òg. Og etter som me målfolk er stendig på offensiven - for å vinna fram med norsk(?) målreising - so er det viktigare for oss enn andre(?).

Men skal det at me ikkje alltid strekkjer til vera grunnlag for å bli provosera? Kunde

ikkje ei bensam rettleiding vera meir høveleg - ikkje minst når det gjeld unge eldhuga medsamansvorne? Eller er me ikkje medsamansvorne? Hev me i røyndi heilt ulike og diametralt motsette fyremål, kann hende - endå um me er med i same laget?

Det tykkjest i alle fall vera synberrrt at Arnhild Skre, Marie Tveito og Nils Bjørge er på same laget(?).

Um det kann vera viktig å dryfte - eller kjekle ikkring dette temaet - so kann eg ikkje sjå at dette er den røynde målsaki.

Dersom fyremålet er å nytte eit tale- og skriftmål som alle som bur i dette landet skynar, so hev me eit fiks ferdigt skriftmål som - ikkje ei gong samane hev problem med å skyna. Men det kann vel ikkje vera å oppfatte som **NORSK MÅLREISING?**

Nils Bjørge fortel sjølv at han etter kvart hev vorti meir "radikal" i si målføring gjennom sitt liv til no. Med det meiner han, skynar me - at han hev tekje etter bokmålet i både tale og skrift, og skriv no helst bokmål - etter det me kann sjå av hans eigne døme. Dette er forvitneleg lesnad - for det fortel litt um korleis målbruken i massemedia hev påverka den einskilde gjennom relativt stutt tid. Å skrive bokmål, det må han for all del hava lov til. Ingen nektar nokon å skrive bokmål her i landet. Ingen heller nektar nokon å agitere for at folk skal nytte bokmål i staden for (ny)norsk. Men kann dette kallast arbeid for **NORSK MÅLREISING?**

Det er mange som er komne i same stoda som Nils Bjørge - at dei er påverka av skule og media. Det som me stendigt vert fora med frå presse og kringkasting fell etter kvart "naturlegt", og ord som "trumål" vert "kunstigt", for det høyrer me sjeldan og aldri. Slik er det i alle høve for Marie Tveito.

Me må berre avfinne oss med at folk flest slett ikkje bryr seg um anna - når det gjeld tale- og skriftmålet - enn å fylje det som dei ser og høyrer i massemedia og bøker. Der er det - som me veit - bokmålet som rår. Nordmenn flest er ikkje upptekne av målet - me er alt anna enn idealistar når det gjeld målspursmålet. Målsaki hev ikkje nådd fram - og sjølv tungemålet er jamvel gjengje

gjennom ei systematisk avnorskingsprosess - som styremagti sette i gang i 1938 - pressa gjennom av eit par bokmålsprofessorar - under sterk protest frå målfolket - og som er vidareført gjennom Læreboknormal av 1959 - og som eit fleirtal i Noregs Mållag gav godkjenning for - under sterk protest frå mane av dei fremste målkunnige i målrørsla. Professor Sigmund Kolsrud og dosent Per Torson gjekk - som kjendt ut or Norsk Språknemnd i protest mot framlegget frå nemndi - og la fram sitt eige utkast. Dette ikkje berre for skuld avnorskingi, men like mykje for alle inkonsekvensar og hemeløysur som låg i framlegget. Denne avnorskingsprosessen - som stendigt held fram gjennom Norsk Språkråd - hev ført med seg at det er slik i dag at jamvel universitetsutdana folk - endå til med norsk som hovudfag - ikkje kjenner det kav norske ordet "trumål" - og heller ikkje vil kjennast ved det som eit nyttelegt ord i dagens vokabular.

Det er truleg ikkje so mykje å gjera med at folk oppliver norsk tungemål på dette viset. Men det som undrar meg i denne samanhengen er at nett slike menneskje - med ein sovoren haldning til det som tindrande klårt er norske ord og ordlag - menneskje med både god ålmennkunnskap og god kunnskap i soge og reint fagleg - likevel meiner sjølv å vera vernarar - og forkjemparar for norsk målreising når dei gjeng til åtak på det norske fordi det hev vore utestengt frå all bruk i skule og massemedia i femti år. Korleis fær dei dette til å harmonere med ein logisk sans? Og ikkje minst med sitt eige samvitt?

Jau Marie Tveito hev svar på det: "Målet var å gje Noreg eit skriftspråk som flest mogleg kunne forstå å uttrykkja seg på". Er det rett det du her segjer, Marie Tveito, du som er kjend i saga? - talar ikkje du no mot betre vitande? Var det ingi nasjonal reising? Var det ikkje draumen um eit nasjonalt mål som me med rette kunne segja er vårt - som var drivkrafti? Er det ikkje sant at Ivar Aasen bygde systemet på berre det han rekna for **NORSKE** målføre - og stengde ute det som han rekna for dansk tale og skrift? Er det ikkje Ivar Aasens landsmål som målrørsla er grunnlagd på? Er det kann hende Knud Knudsens målblandingsideologi som målrørsla skal byggja sitt arbeid og strev på? Kvar og ein må få lov til å hava si personlege meining, men sjølv målrørsla lyt ha ei rettesnor, eit klårt fyremål. So kva er det me ordskiftet um? Er det kva den einskilde skal

hava lov til å taka i sim munn eller penn? eller er det kva me som målmenn skal arbeide for? Jau - utgangspunktet var: kva som tener - eller rettare sagt - kva som **ikkje** tener målsaki. Og då er me ved utgangspunktet - **kva er MÅLSAK?**

Dersom me meiner det som Marie Tveito gjerer seg til talsmann for - at fyremålet er "å gje Noreg eit skriftspråk som flest mogleg kunne forstå og uttrykkja seg på", dersom dette er fyremålet for målrørsla - kvi skal me då bala meir med nynorsken når alle skynar - og dei aller fleste av oss både talar og skriv bokmål? Nynorsken er då berre eit "mindretalsmål" (M.T.). Dessutan er det jamvek påvist (?) at dei som lærer nynorsk i skulen skriv betre bokmål enn dei som lærer berre bokmål! Kann det vera grunnlag nok til å halde fast på nynorsken? Trur me verkeleg at me skal frelse bokmålsfolk med den slags agitasjon - og slike argument? Og kvifor lære nynorsk når målet likevel er å lære det som dei fleste lærer - bokmålet? Og dersom målet er å skrive slik at alle - eller flest mogleg - skynar - og dei fleste kann og skynar berre bokmål, so lyt vel nynorsken verta so lik bokmålet at ingen skal falle utanfor? I det fall er det vel endå eit viktig moment for å velje bokmål like godt fyrst som sist?

Med den ideologien som hev kome til syne i desse nemnde innleggi, so kann eg ikkje sjå at målrørsla hev annan funksjon enn å berre utsetje yvergangen til bokmål heilt - for alt literært eller skriftleg arbeid her i landet. Dette er òg målet for dei som ser "sprogsaken" som ei økonomisk sak? Her er det då samanfallande interessur ute og gjeng. Dersom målrørsla alt i dag la ned arbeidet, so vilde me uppnå det me ynskjer på eit einaste år - og det utan å leggja tvo pinnar i kross. Og tek me det for sanning at me hev tvo norske språk - som tykkjest vera ålmenuppfatning - si finst det heller ikkje grunnlag for å prioritere det eine fyr det andre! Me lagar då ikkje strid for stridens eigi skuld!

Til denne tankekrossen renn det meg i hugen spursmålet um kvi samane balar med sitt "kaudervelske" mål - som ikkje ei gong alle samane skynar? Derimot skynar alle samane bokmålet! Var ikkje fyremålet å få til eit skriftmål som alle eller flest mogleg skynar og kann uttrykkje seg i? Ja, eg berre undrar.

Spursmålet er kann hende ikkje kven som gjerer norsk bjørneteneste, men kva som gjerer

målreisingi ei bjørneteneste. Eg trur ikkje svaret på spursmålet er so tindrande klårt som Arnhild Skre og Marie Tveito tykkjest meine.

Til slutt eit ord til deg M.T.: Såg du ikkje vel mykje vondskap i innlegget frå Jostein Krokvik? Du tykkjest å ha sett at han var ute etter å sverte Arnhild Skre. Handi på hjarta - det er ikkje du som er ute etter å sverte Krokvik då? Eg kann ikkje sjå at det ligg noko slikt som du hevdar - i stykkjet frå Krokvik. Dessutan kjenner eg Krokvik so godt at slike fyremål ligg ikkje i Krokviks natur. At Krokvik tilfeldigvis "sat inne med den rette visdomen" i det som vart dregge fram av A.S. gjev vel ikkje grunnlag for å skulde han for det du skuldar han for? Me som hev livt med målrørsla i nokre år veit so inderleg vel at det A.S. drog fram i sin "provokasjon", det samsvarar heilt med det me ervan med frå målhatarar gjennom tallause innlegg i dagspressa. A.S. visste visseleg kva ho gav seg ut på. Ho sette seg sjølv i berrhogget, og fekk på det viset ein "frisk debatt", noko som synberri var fyremålet. Nei M.T., eg kann ikkje sjå at Jostein Krokvik hev vore korkje arrogant eller krenkjande. Dersom A.S. skulde oppfatte slike motinnlegg som det frå J.K. som arrogant og krenkjande, so hadde ho visseleg tekje seg i vare for å sende ut ein sovoren provokasjon som ho gjorde. At ho heller ikkje svarar på denne påstutte krenkingi sjølv, tyder på at ho ynskjer denne "friske" debatten. Eg tvilar heller ikkje på at han gjerer sitt til at tingartalet aukar. Ingen ting er so forvitnelegt å lesa som lesarinnlegg i ein "frisk" tone. Eg - derimot - tykkjer det sokalla "friske" ikkje tener målsaki - eller noko anna sak. Me bør kunna brjotast um sakjer og meiningar, men lata menneskjet attum meiningane få vera i fred for personlege krenkingar. I dette spursmålet tykkjer eg at du - Marie Tveito - hev måla fanden på veggjen - og på det viset falli i den gravi å sjølv skrive krenkjande ord um eit anna menneskje. Me både kann - og bør - føre ordskiftet i ein tone som gjev grobotn for nye og byggjande tankar for ei sak som vedrører oss so intimt og sterkt som målsaki i røyndi gjerer.

Med vensam helsing,
Torolv Bergwitz

INSINUASJONAR OG ARKAISMAR:

I Dag og Tid nr. 36 kastar Marie Tveito meg ein hanske som eg berre tvilande tek upp. Eg likar lite å vera med i polemikk um kven som skriv mest arrogant, insinuerande, krenkjande, foraktfult, vankunnig o.l. Men sidan eg fyrst datt ned i bjørneteneste-ordskiftet, lyt det stå til.

Eg hev aldri drøymt um at redaktør Arnhild Skre skulde vera kunnskapslaus og attpåtil skryta av kunnskapsløysa, slik Marie Tveito visst vil ha det til. Dette må vera å lesa det eg skreiv i nr. 31 som ein viss mann les bibelen. Derimot var eg totalt usamd med Arnhild Skre når ho åtvara mot, slik eg tolka fyrste innlegget hennar, at målungdom skulde søkja målkunnskap der slik kunnskap er å finna - etter vanleg meining i bøker i og um norsk mål og målreising. Eg er framleis diametralt usamd i tanken, men eg avviser ikkje at eg kann ha mistolka redaktøren.

Eg tek/gjerne upp att at fyrste innlegget til Skre minte meg um eit utal med innlegg gjennom åri - serleg riksmålsinnlegg, men samnorskinlegg finst - der innsendarane hev skrytt av vankunna si i norsk mål. Innlegget minte meg um dette, meg eg påstår ikkje at det var mein slik, og eg trur det i grunnen ikkje heller. For redaktør Arnhid Skre kalla innlegget sitt ein provokasjon. Dersom tanken var å eggja i gang friskt ordskifte i D&T, hev ho lukkast yver all måte. Det var vågalt gjort, og eg medgjev at honnør er p sin plass! Det hev kome ros til redaktøren frå ulike kantar, og målordskiftet i D&T hev norte livlegare enn det eg kann hugsa. Eg tykkjer elles at fritt meiningsbyte no og alltid er av det gode.

Forakt?

Ordleggjngi mi i nr. 31 "lyser av forakt for motparten", skriv Marie Tveito. Du kann verta fælen av mindre. Eg mislikar at eit slikt ord vert inndrege i eit sakordskifte, og eg avsannar at eg skulde ha minste snev av forakt for D&T-redaktøren. Kvifor skulde eg no det? Tvert um. Eg les sers mange oppslag av D&T-redaktøren med stor glede t.d. i nr. 36 der Marie Tveito Fyrer laust. Meiningskillnad i eit eller anna emne bør ikkje gjerast til meir enn nett meiningskillnad um nett det emnet. Men det emnet som no hev fatna i D&T, hev vel rett nok havt eksplosive islett so lenge målfolk hev funnest. Ja, som sagt, det var vågalt gjort, kjære Arnhild Skre!

I trumål

Det er likt til at eg på ein eller annan måte hev trakka Marie Tveito på ei sår tå. Det er nok ikkje rart. I norsk målsamheng kryr det med såre tær på alle kantar, mine eigne tær ikkje frårekna. Likevel kann eg ikkje dy meg for å koma litt meir inn på ordlaget I trumål, som eg tok med slumpesamt og berre til døme, men som Marie Tveito gjer til noko av eit stornummer. Men NB! her og brukar eg ordet berre til døme, og det finst sikkert andre døme som hadde vore betre. Marie Tveito hev ikkje set ordet tidlegare. Nei vel. Eg hev eit lite dusin ordlistor og ordbøker liggjande, og eg finn ordet i dei fleste, i nokre bokmålsbøker med. Men lat gå. Dette er uviktugt. For det er rett at ordet ikkje myldrar i myggsvermar land og strand rundt; bruksmåtane er helst noko spesielle. Sidan eg er relativt gamal - alderen skal visstnok ha målsakleg relevans - hev eg vore burt i litt av kvart, og i ungdomen arbeidde eg i si tid på eit bokmålsbrukande kontor. Der vart det stundom sett konfidensielt i sume brev. Dette latin/engelske ordet tyder det same som det norske I trumål. Og det danske I fortrolighed.

Marie Tveito kann ikkje bruka det norske ordet fordi det er kunstig, skriv ho. Er det danske eller det latin/engelske ordet mindre kunstig? Er eit ar ordi kanskje medfødt?

Sjølvsagt er alle ordi like kunstige og like naturlege. me brukar det ordet som me hev lært - eller eit anna ord i staden for dei nemnde som me like fullt fyrst m læra. Og med læra meiner eg her læra - t.d. læra det av ei bok slik at me kann bruka det.

Skulde me taka Marie Tveito bokstaveleg, segjer ho i grunnen at ho ikje kann/ikkje vil utvida det norske ordtilfanget sitt gjennom læring. Men eg skal velja å tru at det er tale um ei liti forskrivning, at ho ikkje hev tenkt min eigen tanke heilt til endes. Olav Duun sa visst at ingen vert full-lærd i morsmålet sitt, og -.

Utvikling

Det er sant at eg gjerne vil snu ei "utvikling". Den rådande og offentleg stødde "utviklingi" av nynorsken siste halvsekelet, hev havt til ope siktetmål å gjera nynorsken meir moderne. Og med

moderne - motsett arkaisk - hev eintydeleg vore meint meir lik bokmål. I same tidsrom hev nynorsken mist halvparten av skulane (34,1% til 16,9%), alle statistikkar tyder på at ungdom i mengder slepper nynorsken etter skulealder, og skilnaden på dei offentlege skriftmåli er so liten at bokmålselevar og sume universitetsfolk finn sidemålsupplæringi meiningslaus. Målfolk, kalla, reknar norskrøtte ord og former for unaturlege arkaismar, og eg hev vanskar med å sjå at denne "utviklingi" fører annan stad enn til bokmål. Landet hev alt eit "skriftmål som "flest mogleg" kann forstå og uttrykkja seg på". Kring 84% skriv bokmål i dag toleleg nøgde med det, slik 100% skreiv rein dansk for 100 år sidan toleleg nøgde med dèt.

Me er inne i ei tankeumvelting både innanlands og utanlands, det er vel alle samde i. I målsakssamanheng vert restane av den sundsprengde målblandings-deologien utsopa, og eit nytt nasjonalt tankegrunnlag er i ferd med å laga seg. Det er vel ikkje anna å venta enn at ei djuptgripande umtekjing av dette slaget krev tid og kann vera utriveleg for sume. Det er den gamle og gjerne smertefulle soga med tiltrudde lærebygg som fell. Slik ser det i minsto ut for meg; for eigen part hev eg vel vore gjennom dei fleste fasane i umstillingsprosessen.

På minst eitt punkt er eg samd med Marie Tveito, eg er med å oppmodingi til unge um å gå til språkhistoria og læra av dei gamle pionerane. Ja, les t.d. "Bidrag til vort Folkesprogs Historie" av Ivar Aasen, den vesle målsoga til Marius Hægstad og den store "Norsk Målsoga" av Gustav Indrebø.

Jostein Krokvik

Norsk Mål ungdom
1990

4
A
t.

0
A
D